

‘Ik heb de wereld overwonnen’ Sint Vitus

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Daniël 6

Schriftlezing Brieven: Hebrëeën 11, 32-38

Schriftlezing Evangelie: Johannes 16, 29-33

Inleiding

Sint Vitus is de legendarische beschermheilige van Hilversum. Zijn feestdag is 15 juni. Vitus zou geleefd hebben aan het begin van de 4^e eeuw. Hij was de zoon van een Siciliaanse edelman. Veel van de wonderverhalen aan het leven van Vitus verbonden, lijken zo uit het boek Daniël te komen, met de christenvervolger keizer Diocletianus in de rol van de Mediër, koning Darius. Een verscheurende leeuw legt zich, nadat Vitus een kruisteken heeft gemaakt, aan zijn voeten neer als een lam.

Thema: ‘Ik heb de wereld overwonnen’

Gemeente van Christus, wat zou er in het evangelie bedoeld zijn wanneer wij Jezus horen zeggen: ‘Ik heb de wereld overwonnen’?¹ Vele gelovigen, de eeuwen door, hebben het gevoel gehad dat de wereld ten diepste helemaal niet zo’n fijne plaats was. Zij voelden zich vaak onveilig en waren ervan overtuigd dat God elders een betere plaats voor ze had. Daarheen waren ze onderweg. Dat was een eeuwige plaats van vrede en de tijd op deze aarde zagen zij meer als een beproeving, een soort tussentijd, een voorbereidingsperiode waarin God hun vertrouwen wilde testen door toe te laten dat gewelddadige machthebbers hun lot konden bepalen. Vele verhalen werden verteld om elkaar te bemoedigen en om het in die moeilijke tijd op aarde uit te houden. De strekking van dergelijke martelaarsverhalen is doorgaans dat de macht van de vervolgers slechts schijn was. Het was als met Pilatus, aan wie door Jezus wordt gezegd: ‘De enige macht die u over mij hebt, is u van boven gegeven.’ Met ‘van boven’ bedoelde Jezus niet de keizer, maar God. Hij stond boven de aardse machthebber en stelde paal en perk aan die macht. Pilatus schrok en vanaf het moment dat hem dit door Jezus werd gezegd, zo schrijft de vierde evangelist, wilde Pilatus Jezus vrijlaten.

‘Ik heb de wereld overwonnen,’ is dat een uitspraak waar wij op zitten te wachten? Wat zijn de leeuwen in onze leeuwenkuil? Of is de secularisatie in wezen heel gemakkelijk te verklaren, door te stellen dat wij het zo goed hebben dat wij heel die overwinning en heel die hemel niet meer nodig hebben. Gods eeuwigheid is allang achter de verstaanshorizon van ons leven verdwenen. Die leeuw, die zich zo mak als een

lammetje aan de voeten van Sint Vitus vleit en die het kwaad verbeeld, en die palmtak die hij in de hand heeft, teken van de overwinning in navolging van Christus, wat hebben wij daar vandaag nog mee te maken? Ik vermoed dat er nog weinig mensen in ons welvarende deel van de wereld zijn die dergelijke beelden op zichzelf betrekken.

Of vergis ik me? Er zijn immers nog zoveel delen van de wereld die veel dichter staan bij de beleving van de eerste christenen. Daar zitten de kerken vaak vol, is er aandacht voor een directe verkondiging en groeien christelijke gemeenten, die mensen daadwerkelijk helpen zich staande te houden. Vergis ik me? En ga ik nu ook te gemakkelijk voorbij aan de vele overbelaste mensen die onze welvaartssamenleving telt? Doe ik geen recht aan al die mannen en vrouwen die er in dit rijke Nederland naast staan. Heb ik geen oor voor de vreemdelingen in ons midden die geen aansluiting vinden? Het houd me erg bezig, maar ik weet het niet en wil ook niet doen alsof ik het weet. Ik merk alleen wel dat het steeds moeilijker aan het worden is om in onze leefomgeving met woorden van geloof werkelijk mensen verbindende taal te spreken. Het is net alsof de beelden ons ontvallen. Te spreken van de overwinning van de wereld in de naam van Christus, dat is toch veel te romantisch. Een tegenstelling te creëren in naam van het geloof tussen martelaarschap van hen die trouw willen zijn aan Gods Koninkrijk enerzijds, en hen die zich zonder aarzelen assimileren met de wijze waarop het er in de wereld nu eenmaal aan toe gaat, dat is toch niet reëel? Wie doet dat nu nog? Wij willen toch ook niet leven onder een zuurstofloze stolp, een bubbel van christelijkheid tegenover een wereld, waarin wij zouden menen dat de zonde welig tiert.

Niet alleen protestanten hebben moeite met heiligen. Ik denk dat het niet uitmaakt bij welke kerk je hoort. Niemand zit vandaag op heilige boontjes te wachten. Het is ook helemaal niet aangenaam om je voor te stellen dat je met een werkelijk perfect mens zou moeten samenleven.² Wij zijn allemaal wel een beetje Daniël, maar ook een beetje leeuw. Wie zich werkelijk verdiept in de levens van de heiligen van onze tijd, de ‘moral saints’, die beseft al gauw dat ze echt niet alles altijd goed hebben gedaan. Gandhi, King, Mandela, dat edele altijd weer aangehaalde drietal, zij deden bijzondere dingen, zeker, maar het waren mensen van

vlees en bloed. Wie zich in hun biografieën verdiept ziet dat zij echt niet gemakkelijk waren om mee samen te leven. Maar wie zou er iets anders willen zijn dan een echt mens, inclusief je onvolkomenheden? Maak van je hart geen moordkuil.

Als wij dus verhalen van ‘heilige’ voorbeeldlevens lezen, is het belangrijk dat wij beseffen dat zij in hoge mate fictief zijn, ik bedoel: verzonnen.³ Ze zijn geschematiseerd, in wit-zwart. Een complex historisch verhaal is verpakt als een les, een didactisch bedoelde vertelling. Dat geldt voor vele heiligenlevens uit de oudheid en de middeleeuwen. Maar dat geldt ook voor een bijbelverhaal als Daniël in de leeuwenkuil. Het heeft allemaal vooral symbolische waarde. Het is figuurlijk bedoeld, maar daarom is het nog wel echt: Ik bedoel psychologisch betrouwbaar en op het niveau van een authentieke religieuze beleving betekenisvol. Het probleem is dat onze samenleving niet zoveel geduld heeft om dat allemaal eens fijntjes en op z’n merites te wegen en tot zich te nemen. Hoewel... Soms zie je ineens een herwaardering. En dat is denk ik waar we ons op moeten richten. Dit zijn kostbare richtmomenten, verhalen waarin het gaat om identiteit en context, verhalen die je wakker willen schudden. Daniël is veiliger in de leeuwenkuil, dan als rijksbestuurder aan het hof van Darius de Mediër. In de laatste functie is hij pas echt voor de leeuwen geworpen. De ergste leeuwen, dat zijn z’n collega bestuurders. Het is een waarschuwing. Iedere Jood in de diaspora doet er goed aan op zijn hoede te zijn, want hoe hoog je ook stijgt, zegt dit verhaal, de God van Israël blijft de ware adressant van je gebeden. De gruwelijke afloop, dat dan die hele families van die bestuurders ook te gronde gaan, is expres aangedikt om het systeem daar aan de kaak te stellen en ook opzettelijk extra zwart geschetst. Als in een sprookje wordt het kwaad gestraft. Wie een kuil graaft voor een ander valt er zelf in.

Een dergelijke boodschap is ook verbonden aan het leven van onze eigen Vitus, de beschermheilige van het Gooi. Protestanten hadden daar natuurlijk vanouds geen boodschap aan, en toch hoort hij er ook bij ons vandaag een beetje bij. Het verhaal is dat Vitus eind derde eeuw werd geboren op het eiland Sicilië. Dat was de tijd in het Romeinse Rijk waarin het christendom steeds belangrijker werd en de mensen bezig waren het vertrouwen in de oude Romeinse goden te verliezen. Een overgangstijd dus, niet onvergelijkbaar met onze eigen tijd en daarom alleen al interessant. De vader van Vitus heette Hylas en was een senator, die nog altijd de Romeinse goden vereerde. Maar Vitus was nog maar een kind, toen hij zich al bekeerde tot het christendom.

Vader Hylas vond het helemaal niets. Hij zag waarschijnlijk zijn hele plan voor een Vitus die hem moest opvolgen in rook opgaan. Het ging over veel

meer dan die goden alleen. De maatschappelijke orde stond op het spel. En hoe dat al gauw gaat met een vader, met straffen en met beloningen probeerde hij Vitus weer terug te brengen bij de oude goden. Maar Vitus was vol Godsvertrouwen en dat bleek, want waar de kleine Vitus ook kwam, gebeurden wonderen. Zelfs de landvoogd van Sicilië, zijn eigen vader Hylas, en later de zoon van de keizer werden door toedoen van Vitus van kwalen genezen. Die keizer in die tijd was, niet toevallig, de als vreselijk wreed bekend staande Diocletianus, de beruchte christenvervolger (keizer 284-305). Het was kort vóór de tijd van keizer Constantijn. Deze staat bekend als degene die het christendom omarmde en zijn dankbaarheid voor de overwinning op zijn vijanden opdroeg aan de God van de christenen.

Tegen de achtergrond van die omslag in de positie van het christendom in het Romeinse Rijk heeft het verhaal van Vitus een belangrijke waarde gekregen en Vitus is een voorbeeldheilige geworden. Alles over zijn leven werd uitvergroot en geschematiseerd op bijbelse modellen zoals het verhaal van Daniël in de Leeuwenkuil. Vitus werd niet alleen aan een woeste leeuw overgeleverd, maar ook in een ketel met pek gekookt. Hij overleefde alles. De leeuw werd poeslief en de pek deed hem niets. Tenslotte kwam hij door foltering om het leven, maar bleek toen ook vanuit de hemel nog mensen o aarde te kunnen helpen. Vitus werd niet alleen de beschermheilige van dansers (St Vitus Dans), zangers en epileptici, maar ook de schutspatroon van goochelaars, wijnbrouwers, gehandicapten, ketelmakers en huisdieren (de leeuw werd poeslief). Hij wordt aangeroepen als beschermer van de kuisheid, als voorspreker voor het afwenden van de onvruchtbaarheid, tegen brandgevaar en zelfs tegen bedplassen. Het laatste was middels het volksgeloof, omdat hij op afbeeldingen vaak een potje bij zich had (zijn ketel). Met zijn relikwieën is om allerlei historische redenen eeuwenlang ontzettend gesold en geslept: Vanuit Rome komt het gebeente in St. Denis bij Parijs (355), Corvey in Saksen (836), Praag (1634). Op al die plekken heb je Sint Vituskerken. De Vituskerk van Elten in Duitsland is voor het Gooi belangrijk. Daar werd in 963 een kerk aan Vitus gewijd. Omdat adellijke heren uit die omgeving bezittingen hadden in het Gooi, kwam Vitus ook hier als heilige terecht.

Maar nogmaals: ‘Ik heb de wereld overwonnen,’ is dat een uitspraak waar wij op zitten te wachten? Of werkt het zo niet? Is de waarde van die overwinning door Jezus Christus niet iets waar wij spontaan de waarde van in kunnen zien? Is het nodig dat ons die waarde wordt aangezegd, verkondigd, ja dat ons het belang daarvan pas opvalt doordat wij het Woord van God zijn gaan verstaan? Ik weet het niet. Maar ik wil het graag onderzoeken.

Misschien zijn het toch die heiligen, die in navolging van de bijbelse voorbeelden, ook ons de ogen kunnen openen, niet voor een wereldvlucht, niet voor wegen van escapisme, maar juist om waakzaam en fier en met aandacht voor leed in de wereld te staan. Wij zijn in goed gezelschap. Wij vinden vrede bij Christus. Die vrede is een ankerpunt, ook als alles om ons heen beweegt. Het is een tegenwicht en een spirituele relativering, onvoorstelbaar kostbaar in een wereldtijd van onrust vervuld. In het brood dat hij deelt,

herkennen wij hemzelf. In de wijn die hij schenkt is de vreugde van Gods koninkrijk voor het opscheppen. Amen.

Uitzending en zegen

Ga van hier en voel je rijk gezegend, in God mogen wij alle goede gaven van de schepping herkennen. Hij laat ons niet los. Zijn zoon heeft de wereld overwonnen. Hij schenkt ons zijn vrede. De genade van Christus, de liefde van God, de gemeenschap van de heilige Geest is met u allen.

Noten

¹Johannes 16,33c.

²Wolf, S., 'Moral Saints', in: *The Journal of Philosophy*, Vol.79, No.8, augustus 1982, 419-439.

³Vgl. Moolenbroek, J. van, *Mirakels historisch. De exempels van Caesarius van Heisterbach over Nederland en Nederlanders*, Hilversum 1999.

Figuur 1: St. Vitus, Joseph Graven, 1866, Rooms-katholieke St. Vituskerk, Hilversum